

Հրապարակումներ

ԵՐԱԺԻՇՏԸ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹՅՈՒՆԸ

Երաժիշտ, խմբավար ու յորինող Յակոբ Իվեզեանի (1891–1948 թթ.)¹ մահուան առիթով՝ Կիրակի, 21 Մարտի, 1943 թ.-ին, Պեյրուքի Անկլո-Ամերիկեան եկեղեցիին մէջ յիշատակի հանդիսութիւն մը կը կատարուի՝ հովանաւորութեամբ լիբանանահայ երեք համայնքներու պետերուն։ Յիշատակի հանդէսին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն Տոքթ. Գ. Վարդապետեան (բացման խօսք) Թ. Վիգլըր, Օր. Զ. Ադէկեան, Տիար Յովհաննէս Թիլֆեան (նուերձ), Տիկին Եւնիկէ Քասունի, Վեր. Տիգրան Ե. Քասունի, Յ. Վրդ. Գալայեան, Տոքթ. Է. Էլմանեան (երաժշտական յայտագիր) եւ Վեր. Ե. Կեօֆէօզեան (աղօթք)։ Օրուան գլխաւոր բանախօսները կ'ըլլան Բարսեղ Կանաչեան եւ Նիկոլ Աղբալեան, որոնք յաջորդաբար հանդէս կու գան *Երաժիշտը եւ Երաժշտութիւնը*² եւ *Հայ Մշակութի Մասաները* նիւթերով։ Ստորեւ կը հրատարակենք Բարսեղ Կանաչեանի դասախօսութիւնը, որուն յայտնաբերումը կը պարտինք Տիկ. Ռուպինա Ալահայտոյեան-Արքիմեանի, որ լիբանանահայ երգչախումբերու պատմութեան ուսումնասիրութեան համար կատարած իր պրայտումներու ընթացքին, Տիար Յովհ. Թիլֆեանի մօտ կը գտնէ յիշեալ դասախօսութեան ձեռագիրը։ Ընդառաջելով յայտնուած փափաքին, Տիար Յ. Թիլֆեան սիրայօժար կերպով ձեռագիրը յանձնեց Հանդէսի խմբագրութեան։

1. Յակոբ Իվեզեանի կենսագրական գիծերուն ու գործունէութեան համար տես՝ Գրիգոր Պողարեան, *Այնթապականք*, Բ., Մահարձան, Պեյրուք, 1975, էջ 428–435։

2. Ձեռագիրը խորագիր չունի, կ'ենթադրենք որ օրուան յայտագիրին (?) համար նման վերնագիր մը քելադրուած է Բ. Կանաչեանի կողմէ։ Գ. Պողարեան, որ իր տեղեկութիւնները քաղած է «Պր. Թիլֆեանի տրամադրած նուերձէն եւ Յոբելեանի նուիրուած լրագրական տեղեկատուութիւններէ, տրամադրուած Տիկին Սարենիկ Իվեզեանէ» (նոյնը, էջ 434), յիշեալ վերտառութեան տակ կը դնէ Բ. Կանաչեանի արտասանած խօսքը։ Նոյն խորագիրը կը պահենք այստեղ, բանախօսութեան հրատարակութեան առիթով։

Կը տեսնէք որ այսօր բնաւ դերիս մէջ չեմ. փոխանակ դէմս երգողներու լսողներ ունիմ:

Երբ ինձ առաջարկուեցաւ երկու խօսք ընել երաժշտի եւ երաժշտութեան մասին, այսօրուայ յիշատակի հանդէսին առթիւ բաւական վարանումէ վերջ... որովհետեւ բանախօս մը չեմ. չի կրցի մերժել ի յարգանս ազնիւ բարեկամիս. Յակոբ Իւլիշեանին:

Նպատակս պիտի չըլլայ այստեղ երաժշտութեան գովքն ընել, որովհետեւ եթէ երաժիշտը գովեմ ինքզինքս գոված կ'ըլլամ, եթէ երաժշտութիւնը գովեմ, արուեստս գոված կ'ըլլամ, ահա դրութիւնս: Բայց չեմ կրնար չըսել որ երաժշտութիւնը արուեստներու թագուհին է, ազդերու եւ ժողովուրդներու հոգեբանութեան արտացոլացումն է եւ քաղաքակրթութեան չափանիշը:

Զգենք մեծ ազդերը որոնք արդէն ծանօթ են իրենց քաղաքակրթութեամբ. առնենք փոքրիկ Պուլկարիան, ուր անցուցած եմ ամբողջ պատանեկութիւնս. Պուլկարիան, բոլորովին նոր ազատագրուած ազգ մըն է. բայց այսօր, ձայնասփիւռի միջոցաւ ինքզինքը ծանօթացուցած է աշխարհին իր բարձր երաժշտութիւնով. ամէնքս ալ լաւ երաժշտութիւն լսելու համար նախ կը դիմենք Սօֆիաի կայանին: Անոնք երբ երաժշտութեան մէջ այս բարձրութեան հասած են կը նշանակէ թէ միւս արուեստներն ու գիտութիւնները նոյն աստիճանի վրայ են. որով ան կատարելապէս մշակուած ազգ մըն է:

Գիտէ՞ք այդ ազգը ինչ յարգանք ունի երաժշտին եւ երաժշտութեան հանդէպ. մէկ երկու օրինակ բերեմ ձեզի:

Երբ պատանի էի եւ ջութակ կը սորվէի ուղեցի լաւ ջութակ մ'ունենալ. դացի երաժշտական դործիքներ ծախողի մը եւ ըսի որ աղուոր ջութակ մը կ'ուզեմ, բայց փոխարժէքը չարթէ չարաթ կրնամ վճարել. բնաւ չի վարանեցաւ: Զութակ մը տուաւ որ փորձեմ. նուագեցի, ի հարկէ մեծ բան մը չէր նուագածս բայց երբ լսեց ըսաւ. քանի որ երաժշտութեան կը հետեւիս կը վստահիմ քեզի եւ ջութակը յանձնեց իմ առաջարկած պայմանովս: Այդ տարիքիս մէջ չի հասկըցայ անոր խօսքերուն խորութիւնը միայն կը յիշեմ որ անոնք մեծ տպաւորութիւն դործեցին վրաս:

Ուրիշ պարագայ մը:

Երգչախումբի կամ նուագախումբի փորձերուն համար ոչ միայն ձրի կը տրամադրուին իրենց դպրոցներուն սրահները այլ ձմեռ ժամանակ վառարանին փայտն ու վառողն ալ կը տրամադրուին... ահա այն վերաբերմունքը որ ունին անոնք երաժշտին

եւ երաժշտութեան հանդէպ. այս դիւրութիւնները կու տան անոնք ազգային մշակոյթի սիրոյն:

Երաժիշտը մեծ դեր ունի կատարելիք երաժշտութեան եւ իր պատկանած ազգին համար:

Մենք հայերս մեր տառապանքը, մեր կորուստները օտարին ցոյց տալու համար շատ լացինք ու ողբացինք. անոնք ցաւեցան մեր վրայ ու մեզ խեղճ ու կրակ ժողովուրդի մը տեղ դրին, ատեն մը վերջն ալ մոռցուեցաւ:

Զինադադարին երբ Հալէպ կը գտնուէի, հայութիւնը ամէն կողմէ սկսաւ հաւաքուիլ: Կեանքը վերսկսաւ, անմիջապէս բարեկամներու թեյադրութեանց վրայ համերգ մը տուինք. ներկայ եղան Արարիոյ Թաղաւորը, բարձրաստիճան անգլիացի սպաներ եւ ամբողջ հայութիւնը: Առաջինները զարմացած էին որ այս ջարդուած, կտոր կտոր եղած ժողովուրդը ուրեմն այսքան ինքնատիպ եւ գեղեցիկ երաժշտութիւն ունի, այս անգամ փոխանակ արգահատելու անոնք հիացան հայուն վրայ եւ իրենց մտքին մէջ տեղ բռնած Սօնա Եարը երգելով հեռացան սրահէն:

Միջանկեալ յիշեմ որ այդ թուականին ծանօթացայ դժբաղդ բարեկամիս Իւվէդեանին. այդ շրջանին եւ իմ մեկնելէս վերջն ալ ան խումբով մը շարունակեց համերգներ կազմակերպել եւ վառ պահել հայ երաժշտութիւնը: Բայց ատեն մը վերջ ի՞նչ պատահեցաւ որ իր այնքան սիրած արուեստը մասամբ լքեց եւ հակառակ իր կամքին լծուեցաւ, դաշնակ նորոգելու եւ երաժշտական դործիքներ ծախելու դործին: Կարծեմ ամենուս ալ յայտնի է պատճառը, ան պարտաւորուած էր այդպէս ընելու եւ ատոր համար ալ դառնացած էր, ուրեմն ան խամբեցաւ...

Անցնինք:

Հայ երգին գովեստը միշտ օտարներէն կը սպասենք որպէսզի մենք ալ հաւնինք. չատերը այն համոզումը ունին որ եւրոպացին հասկցող է, հետեւաբար եթէ ան հաւնի ուրեմն յաւ է, անշուշտ այս բոսած ընդհանուր մտայնութեան համար է, ունինք յարգելի բացառութիւններ որոնց թիւին աճումը մեծ միւլթարութիւն է ազգի մը համար:

Հայ երգը իր պատուաւոր տեղը ունի միջազգային երաժշտութեան մէջ, ուր որ լսուած է մեծ գովեստներու արժանացած է, այս կը պարտինք մեր մեծ երաժիշտ Կ. [ոմիտաս] Վարդապետին, ան համոզուած էր որ իր սկսած աշխատանքը արժէքաւոր է եւ օգտակար ազգային մշակոյթի տեսակէտով, ու ատոր համար հակառակ շատ մը դժուարութիւններու եւ զրկանքներու ան շարունակեց իր գործը մինչեւ ուր որ կըրցաւ:

Մեր երգը շատ հինէն եկած է մեզի, իրնար կորսուելու դատապարտուած ըլլալ, անոր արժէքը Կոմիտաս Վարդապետն էր որ մէջտեղ հանեց, հիմա որ փրկուած է պէտք է գիտնանք զայն պահել եւ արժեցնել, եթէ մենք ազգովին մեր արժէքներու գիտակցութիւնով զինուած ըլլալինք մեր պատկերը բոլորովին տարբեր կ'ըլլար այսօր:

Նոր սերունդը այս հասկացողութեամբ պէտք է քալէ, եւ վըստահ եղէ՛ք որ ամենէն ուղիղ ճամբան է ան:

ԿՈՍՏԱՆ ԶԱՐԵԱՆ

ՌԵԹԵՈՍ ՊԵՐՊԵՐԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

1952 թ.ի Մարտ 9-ին, Պէյրութի Ամբիկեան Համալսարանի հանդիսարանին մէջ, տեղի կ'ունենայ մեծամուն դաստիարակ, գրագէտ, մանկավարժ ու նարտասան Ռեթեոս Յ. Պէրպէրեանի ծննդեան հարիւրամեակին նուիրուած հանդիսութիւն մը, որուն բարձր հովանաւորութիւնը կը ստանձնէ Գարեգին Ա. Կաթողիկոս Յովսէփեան: Հանդիսութեան ներկայ կը գտնուին ուսուցչապետին երկու հարազատները՝ Մաննիկ եւ Շահան Պէրպէրեանները:

Կը բանախօսեն «Երիտասարդ Հայուի» խմբագրապետուհի Սիրան Սեգա եւ Դպրեվանքի ուսումնապետ՝ Բիւզանդ Եղիայեան, նիւթ ունենալով՝ յաջորդաբար, Ռ. Պէրպէրեանի «Անձնաւորութիւնն ու իր Դրօշը» եւ Ռ. Պէրպէրեանը որպէս «Ուսուցիչ ու Դաստիարակ»: Հարիւրամեակի այս հանդիսութեան երրորդ բանախօսը պիտի ըլլար Կոստան Զարեան, որ պիտի խօսէր «Գրագէտ ու Ճարտասան» Ռ. Պէրպէրեանի մասին: Սակայն, անակնկալ անհանգստութեան մը պատճառով Կ. Զարեան կը բացակայի հանդիսութենէն, բայց իր մասնակցութիւնը կը բերէ ստորեւ հրատարակուող գիրով, որ կը կարդացուի բեմէն: Այդ գրութիւնը, իր անտիպ ըլլալու հանգամանքին կողմէն, սփանչելի վկայութիւն մը կը հանդիսանայ հայ գրականութեան եւ մշակոյթի երկու պայծառ անուններու՝ Ռ. Պէրպէրեանի եւ Կոստան Զարեանի մասին:

Ուսուցչապետ Ռեթեոս Պէրպէրեանի սաներէն՝ Տիար Օննիկ Գոչունեան, իր մահէն (1981 թ.) մէկ փանի ամիսներ առաջ ստորեւ հրատարակուող Կոստան Զարեանի խօսքը յանձնեց Հայկազեան Գոյէնի Հայագիտական Գրադարանին: